

УДК 347.19
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2023.9>

О. Р. Хомляк
orcid.org/0009-0002-3411-3727
магістр права

Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
юрист
Товариства з обмеженою відповідальністю
«Інтернаціональна паливно-енергетична компанія»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА УПРАВЛІННЯ АВТОРСЬКИМИ ТА СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ

Постановка проблеми. Війна росії проти України, безумовно впливає на всі сфери суспільного життя, у тому числі й на сферу регулювання управління авторськими та суміжними правами. На сьогодні органи державної влади піклуються не лише про те, як забезпечити всі потреби ЗСУ, захистити цивільне населення від наслідків збройної агресії росії, а й про те, як не допустити дисбаланс у сфері регулювання управління авторськими та суміжними правами у період дії воєнного стану.

Літературний огляд. Аналізом та вирішення вищезазначеного питання займалися представники різних галузей права та теорії права. Проблемам питання регулюванню авторськими та суміжних прав в Україні багато досліджень. Важливими є праці про розвиток теоретичних положень щодо розуміння суті, особливостей регулювання управління авторськими та суміжними правами: В.С. Дроб'язко, Ю.М. Капіца, О.З. Костів, Л.Р. Майданик, Л.Р. Щерба, І.Є. Якубівський та інші.

Варто зазначити про те що, більшість робіт виконувалися ще до реформування законодавства в сфері інтелектуальної власності в Україні, в такому випадку, проблематика стосовно регулювання сфери управління майновими авторськими та суміжними правами ставить нові неузгоджені питання для подальшого наукових дискусій та досліджень.

Метою дослідження у статті є виявлення загальних теоретичних та практичних проблем стосовно регулювання сфери управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні, пропозиція вдосконалення українського законодавства у сфері регулювання управління авторських та суміжних прав.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан економічного розвитку України, вимагає внесення змін до законодавства України, та оскільки в Преабулі Конституції України зазначається про те що, задля зміцнення громадянської злагоди на землі України та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворот-

ність європейського та євроатлантичного курсу України [1]. В такому випадку, оскільки Україна обрала та закріпила в Конституції України євроатлантичного курс розвитку, та 27 червня 2014 року Україною було підписано Угоду про асоціацію з Європейським Союзом [2], яка передбачає наміри України про взаємозв'язок та налагодження економічних відносин та політичного співробітництва.

Стосовно сфери колективного управління Угода про асоціацію з Європейським союзом визначає: «Сторони визнають необхідність укладання угод між своїми відповідними організаціями колективного управління з метою взаємного забезпечення більш простого доступу і обміну інформацією між територіями Сторін, а також забезпечення взаємної передачі авторської винагороди за використання творів Сторін або інших об'єктів, що охороняються. Сторони визнають необхідність того, щоб їхні відповідні організації колективного управління досягли високого рівня ефективності та прозорості при виконанні свої завдань» [2].

Пропоную виокремити такі особливості які пропонує норми Угоди про асоціацію з Європейським Союзом: – необхідність укладання угод між своїми відповідними організаціями колективного управління, таким чином наявне зобов'язання встановлення договірних відносин між організаціями колективного управління та відповідн. Тією ж нормою передбачається спеціальна мета взаємне забезпечення більш простого доступу і обміну між територіями Сторін, забезпечення взаємної передачі авторської винагороди за використання творів Сторін або інших об'єктів що охороняються. В такому випадку, передбачається спрощена система колективного управління авторськими та суміжними правами. Створення прозорого механізму для реорганізації застарілого, непрозорого та неефективного станом на сучасний розвиток науково-технічного прогресу в Україні.

Початком реформування даної сфери в Україні слід вважати прийняття Закону України

«Про ефективне управління майновими правами правочасників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» [3] (далі – Закон № 2415-VIII). Даний закон визначає правові та організаційні засади колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав в Україні. Метаю прийняття Закону № 2415-VIII є:

- врегулювання відносин що склалися у сферах публічного виконання та публічного сповіщення музичних недраматичних творів;
- уникнення негативних наслідків припинення сплати роялті для українських митців та світової авторської спільноти;
- розблокувати роботу організацій колективного управління.

Впровадження колективного управління є також з одного боку, імплементацією завдань Директиви 2014/26/EU про колективне управління авторським правом і суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори для онлайн використання на внутрішньому ринку та втіленням загальноприйнятих світових стандартів в сфері збору та виплати авторської винагороди (роялті) [4].

Позитивним є те що, реалізація положень Закону № 2415-VIII, після його прийняття не створила ситуацію, як здебільшого потребують новоприйняті нормативно-правові акти для реалізації потребують внесення змін до ієрархічної структури інших нормативно-правових актів в даній сфері регулювання, даний закон не передбачає внесення змін до інших законів у даній сфері регулювання. Розвиток сфери культури та мистецтва відіграє важливу роль на сьогодні, в тому числі і в економічній сфері, із встановленням чіткого та прозорого механізму збору роялті та виплати авторам винагороди за використання об'єктів інтелектуальної власності, а саме публічного виконання та публічного сповіщення музичних недраматичних творів – стимулює розвиток мистецтва та дозволяє забезпечити виплату авторської винагороди.

Варто зазначити стосовно реалізації Закону № 2415-VIII, з моменту набрання чинності Закону № 2415-VIII, в Україні було проведено акредитацію організацій колективного управління в декількох сферах розширеного та обов'язкового колективного управління.

Пропоную зупинитися на детальному аналізі та наданні визначення організаціям колективного управління та обов'язкового колективного управління як зазначається в ст. 1 Закону № 2415-VIII, організація колективного управління – громадське об'єднання зі статусом юридичної особи, зареєстроване в Установі, що не має на меті отримання прибутку, засноване виключно правочасниками, діяльність якого спрямована

на колективне управління майновими правами на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав. В свою чергу, закон визначає обов'язкове колективне управління та добровільне, обов'язкове колективне управління – колективне управління майновими правами на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав незалежно від їх наявності в каталозі організації колективного управління, що здійснюється акредитованими Установою організаціями у визначених законом сферах. Добровільне колективне управління – колективне управління, що здійснюється організаціями колективного управління, зареєстрованими у встановленому цим Законом порядку, виключно щодо об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, включених до каталогу відповідної організації колективного управління; [3]. Отже, добровільне колективне управління може здійснюватися в будь-якій сфері управління правами, окрім тим в яких є обов'язок здійснення розширеного або обов'язкового колективного управління, варто зазначити що таке управління здійснюється організаціями колективного управління на підставі договору з правочасником, представником правочасника та зазначено про те що, таке управління може здійснюватися виключно щодо об'єктів включених у каталог організації колективного управління.

Обов'язкове колективне управління характеризується такими ознаками тим що воно може здійснюватися без укладання договору з правочасником та не містить обов'язку занесення об'єктів в каталог організації колективного управління, що в свою чергу містить імперативний характер стосовно захисту правочасника.

Закон № 2415-VIII визначає те що акредитована організація колективного управління дозволено діяти в інтересах правочасника без його згоди (доручення). Варто зазначити що в Главі 79 Цивільний кодекс України передбачає вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення [4].

Проте, європейське законодавство, зокрема, в параграфі 4 статті 5 Директиви 2014/26/ЄС передбачає, «Правоволодільці повинні мати право припинити повноваження, надане ними організації колективного управління щодо управління правами, категоріями прав або видами творів та іншими об'єктами, або відкликати у організації колективного управління будь-які права, категорії прав або види творів та інші об'єкти за їх власним вибором, як визначено параграфом 2, на вибраних ними територіях, за умови надання обґрунтованого попереднього повідомлення щонайбільше за шість місяців. Організація колективного управління може ухвалити рішення про те, що таке припинення або відкликання набуде чинності лише наприкінці фінансового року».

Звідси, виникає колізія в українського законодавства яке, дозволяє організаціям колективного управління здійснювати управління без дозволу (без згоди) правовласника, що тим самих не відповідає положенням європейського законодавства та ставить під сумнів правомірність здійснення управління майновими правами правовласників, оскільки, римським правом передбачається та визначається що «negotiorum gestio» як ведення чужих справ без доручення обов'язковою умовою якого є відсутність заборони господаря. Отже можна зробити висновок про те що, згода правовласника повинна бути окремо зафіксована, пропонуємо, внести зміни до Закону № 2415-VIII та закріпити окремим положенням про те що, орган державної влади повинен щорічно, регулювати питання стосовно відсутності заборони правовласника, що в свою чергу повинен сформулювати та забезпечити ведення спеціального реєстру авторів та об'єктів які можуть бути предметом для реалізації організаціями колективного управління обов'язкового колективного управління, дана зміна дозволить легалізувати повноваження здійснення обов'язкового колективного управління без дозволу правовласника та тим самим буде узгодження з європейським законодавством та не буде суперечностей.

Варто звернути увагу на застереження науковця І.Є. Якубівського, щодо Закону № 2415-VIII «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав». Словосполучення «правами правовласників» є певною мірою тавтологічним. До того ж, термін «правовласник», який надалі вжито і в тексті закону, опосередковано відображає пропріетарну теорію, що не узгоджується із концептуальним підходом до визначення юридичної природи права інтелектуальної власності, покладеним в основу Цивільного кодексу України [5].

У Директиві 2014/26/ЄС вжито більш вдалий, термін «правоволоділець» (rightsholder). Важко визнати обґрунтованим і зазначення у назві Закону № 2415-VIII слова «ефективне». Буквально це можна розуміти так, що даний закон поширюється не на всі відносини у сфері колективного управління майновими авторськими та суміжними правами, а лише на відносини щодо «ефективного управління» у відповідній сфері. Крім того, ефективність є далеко не єдиним принципом колективного управління, відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону № 2415-VIII. Враховуючи наведене, вважаємо, що назва даного закону «Про колективне управління майновими авторськими та (або) суміжними правами» була би більш точною і лаконічною [6].

Враховуючи думку науковця І.Є. Якубівського стосовно застереження про назву Закону

№ 2415-VIII, стосовно назви яка є персоналізована лише відносно сфери ефективного управління, та має єдину спеціальну мету ефективного управління. Варто зазначити про те що мета Закону № 2415-VIII є значно ширшою та ефективне управління є лише однією із зазначеного завдання в сфері колективного управління та майновими авторськими правами. Стосовно зауваження науковця пропріетарної теорії яка передбачає яка передбачає що право на об'єкт інтелектуальної власності є за правомочностями таким же як і право власності на об'єкт права власності. Не погоджуючись з тим що визначення правовласник в Законі № 2415-VIII яке фактично відповідає пропріетарній теорії не узгоджується з цивільним законодавством України, а саме, в частині 1 статті 419 Цивільного кодексу України [4], передбачає співвідношення права інтелектуальної власності та права власності на річ, та визначає що право інтелектуальної власності та право власності на річ не залежать одне від одного. В свою чергу, перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ. Перехід права власності на річ не означає переходу права на об'єкт права інтелектуальної власності.

В період воєнного стану, станом на 6 травня 2023 рік, за статистичними даними Міністерства економіки України, аналізу реєстру організацій колективного управління [7], встановлено такі організації які є зареєстровані, зокрема: 1) Громадська спілка «Українська ліга авторських та суміжних прав»; 2) Спілка об'єднань громадян «Асоціація з управління аудіовізуальними правами «АРМА-Україна»; 3) Громадська спілка «Українська Ліга Музичних Прав»; 4) Громадська спілка «Українське товариство музичних та театральних авторів»; 5) Громадська спілка «Український музичний альянс»; 6) Громадська організація «Українська агенція з авторських та суміжних прав»; 7) Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнське Агентство Авторських Прав»; 8) Громадська організація «Об'єднання колективного управління «Оберіг»; 9) Всеукраїнська громадська організація «СІНЕМА»; 10) Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнська Ліга Авторів»; 11) Громадська спілка «Коаліція аудіовізуальних і музичних прав»; 12) Громадська організація «Автори і композитори України»; 13) Громадська спілка «Українська агенція авторських і суміжних прав»; 14) Громадська організація «Співдружність авторів України»; 15) Громадська організація «Спілка правовласників України»; 16) Громадська спілка «Організація колективного управління авторськими і суміжними правами»; 17) Громадська спілка «Авторів і видавців музики»; 17) Громадська спілка «Автори та видавці»; 18) Громадська

організація «Спілка українських композиторів авторів» та інші.

Даний реєстр здійснюється шляхом заповнення форми реєстру організацій колективного управління, що містить такі дані: – найменування організації колективного управління; – реєстраційний номер і дата включення організації колективного управління до Реєстру; – відомості про засновників; – місцезнаходження організації колективного управління; – сфера, за якою організація зареєстрована; – сфера та строк акредитації організації колективного управління; – відомості про осіб, які входять до наглядового та виконавчого органів організації колективного управління. З реєстру вбачається те що станом на 6 травня 2023 рік жодна з організацій колективного управління не акредитована, оскільки строк акредитації організацій колективного управління закінчився в 2022 році в період воєнного стану, та не продовжено на період воєнного стану, що суперечить Закону № 2415-VIII та унеможливує діяльність організацій колективного управління, що ставить під сумнів правомірність дій організацій колективного управління. Стосовно вимоги про акредитацію організацій колективного управління, пропоную винесення окремого рішення Кабінетом міністрів України стосовно продовження дії акредитації на період воєнного стану в Україні та після скасування воєнного стану на 90 днів.

Висновок Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» безумовно є першим кроком до реформації та модернізації, часткового наближення та імплементації до європейського законодавства сфери управління авторськими та майновими правами в Україні. Закон № 2415-VIII забезпечив регулювання сфери управління майновими авторськими правами, було створено 19 організацій колективного управління та 8 з яких акредитовано, що частково розблокувало роботу організацій колективного управління, та продовжує стимулювати розвиток мистецтва в Україні, шляхом забезпечення справедливих виплат авторської винагороди правовласникам об'єктів інтелектуальної власності. Звертаю увагу на те що, даний закон містить певні неузгодження та відкриті питання які спричиняють наукові дискусії – автором наведено вище, зокрема, суперечності з чинним українським законодавством, стосовно визначення та назви Закону № 2415-VIII, правомірності дій обов'язкового колективного управління організацій колективного управління в частині дій здійснення управління без доручення (згоди) правовласника, стосовно визначення «правовласник» в Законі № 2415-VIII що відображає про-

прістарну теорію яка суперечить Цивільному кодексу України та спричиняє неузгодження норм. Залишається відкритим питання акредитації організацій колективного управління на період воєнного стану в Україні, в частині правомірності здійснення діяльності організаціями без обов'язкової умови акредитації.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.
3. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав Закон України від 15.05. 2018 № 2415-VIII).
4. Directive 2014/26/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online use in the internal market. Official Journal of the European Union. 2014. L 84. P. 72–98.
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV.
6. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2021, Якубівський І. Є. Проблеми правового регулювання колективного управління майновими, авторськими та суміжними правами в Україні
7. Реєстр організацій колективного управління: Міністерство економіки України (Дата звернення 11.05.2023) <https://data.gov.ua/dataset/4fae326f-c5b6-4f45-a3df-f71002b14848>

Анотація

Хомляк О. Р. Актуальні проблеми українського законодавства управління авторськими та суміжними правами. – Стаття.

У статті подано огляд особливостей законодавства, які стосуються організацій колективного управління та управління авторським правом і суміжними правами.

Автором розглянуто проблеми українського законодавства системи управління авторським правом і суміжними правами, проаналізовано стан регулювання управління авторським правом і суміжними правами в період воєнного стану в Україні.

Питання авторського права і суміжних прав досліджувалися з позиції реалізації конституційного права особи (автора) на одержання автором винагороди за результати інтелектуальної та творчої діяльності, зокрема питання забезпечення автор отримує винагороду через механізм організацій колективного управління, в якому організація колективного управління виступає гарантом забезпечення отримання винагороди, вважалося, що автор отримує винагороду за використання результатів інтелектуальної та творчої діяльності автора.

Постановка проблеми. Війна Росії проти України одноznачно впливає на всі сфери суспільного життя, включно зі сферою регулювання авторського права та суміжних прав. Сьогодні органи державної влади стурбовані не лише тим, як забезпечити всі потреби Збройних Сил, захистити мирне населення від

наслідків збройної агресії Росії, а й тим, як не допустити дисбалансу у сфері авторського права та суміжних прав. регулювання господарювання в період воєнного стану.

Питання авторського права і суміжних прав досліджувалися з позиції реалізації конституційного права особи (автора) на одержання автором винагороди за результати її інтелектуальної, творчої діяльності, зокрема питання забезпечення автору права на одержання автором винагороди. отримує винагороду через механізм.

На сьогодні, важливими питаннями є розгляд питань регулювання правовідносин в період воєнного стану в Україні, зокрема і сфери авторського права та суміжних прав.

Метою дослідження в статті є визначення загальнотеоретичних і практичних проблем, пов'язаних із колективним управлінням майновими авторськими і суміжними правами в Україні, пропозиція щодо вдосконалення законодавства України у сфері регулювання авторського права і суміжних прав.

Ключові слова: авторське право, інтелектуальна власність, суміжні права, правоволоділець, права людини, організація колективного управління.

Summary

Khomlyak O. R. Actual problems of the Ukrainian legislation on the management of copyright and related rights. – Article.

The article provides an overview of legislative features that relate to organizations of collective management and management of copyright and related rights. The author considered the problems of the Ukrainian legislation of the management system of copyright and related rights, analyzed the state of regulation of management of copyright and related rights during the period of martial law in Ukraine.

The issues of copyright and related rights were studied from the standpoint of the realization of the constitutional right of a person (the author) to receive remuneration by the author for the results of his intellectual and creative activity, in particular, the issue of ensuring that the author receives remuneration through the mechanism of collective management organizations, in which the collective management organization acts as a guarantor of ensuring the receipt of remuneration, was considered the author is rewarded for using the results of the author's intellectual and creative activity.

Formulation of the problem. russia's war against Ukraine definitely affects all spheres of public life, including the sphere of copyright and related rights management regulation. Today, state authorities are concerned not only with how to provide for all the needs of the Armed Forces, to protect the civilian population from the consequences of Russia's armed aggression, but also with how to prevent an imbalance in the sphere of copyright and related rights management regulation during the period of martial law.

The issues of copyright and related rights were investigated from the standpoint of realizing the constitutional right of a person (the author) to receive remuneration by the author for the results of his intellectual, creative activity, in particular, the issue of ensuring that the author receives remuneration through the mechanism was considered.

The purpose of the research in the article is to identify general theoretical and practical problems related to the collective management of property copyright and related rights in Ukraine, a proposal to improve Ukrainian legislation in the field of regulation of copyright and related rights management.

Key words: copyright, intellectual property, related rights, right holder, human rights, organization of collective management.